Honderden piraten in een markt van 166 miljoen straatarme lezers

17-07-2018 10:54

Piraterij is een probleem dat regelmatig ter sprake komt in het Nederlandse boekenvak. Stichting BREIN haalt websites uit de lucht en het NUV (nu de Mediafederatie) procedeert tegen een platform dat het doorverkopen van gelezen e-books makkelijk wil maken. Maar over de verkoop van illegale kopieën van fysieke boeken heb ik in Nederland nog nooit iemand horen klagen. In de landen waar ik doorheen reis is dat een heel ander verhaal. Er is sprake van fabrieken die stiekem boeken van bekende auteurs drukken en handelaren die ze verkopen op straat. Ook in Bangladesh. Maar hier is het niet nodig om er stiekem over te doen. In Dhaka zijn gekopieerde boeken doodnormaal.

Overal ter wereld is het raak

Tijdens mijn bezoeken aan Turkije, Iran, Sri Lanka, India én Nepal is het al een onderwerp. Mijn gesprekspartners knikken ernstig of lachen het een beetje weg. Het is zoals het is. Het is altijd zo geweest. Dat het probleem zich ook in Bangladesh voordoet is niet verrassend. Maar als ik in gesprek ben met een lokale boekhandelaar, ontdek ik pas hoe groot het probleem hier is.

Het vinden van een gesprekspartner is nog niet zo gemakkelijk. De mailtjes die ik stuur en de contacten die ik leg leiden niet naar een hippe startup of een coole uitgeverij. Boekhandelaren die ik benader reageren niet. Het kan nog wel eens lastig worden om een gedegen beeld van deze ingewikkelde markt te vormen. Het niet vinden van een gesprekspartner blijkt echter niet het grootste probleem in Bangladesh. Ik stuit op iets heel anders. Iets dat van de rechtszaak tegen tweedehands e-book-verkoper Tom Kabinet een lachertje maakt. Maar voordat ik dat ga uitleggen vertel ik eerst iets meer over Bangladesh.

166 miljoen mensen

In dit land wonen 166 miljoen mensen. Bangladesh is drie keer zo groot als Nederland. Een klein beetje perspectief nodig? Nederland zou op basis van de oppervlakte-inwonersverhouding 55 miljoen inwoners moeten hebben om zich met Bangladesh te kunnen meten. Bedenk dan ook nog dat 40% van je landgenoten van minder dan een dollar per dag moeten leven. Hier krijgt armoede voor mij een nog tragischer gezicht dan in Nepal of India. Het woord 'druk' krijgt een nieuwe betekenis. Om 7,5 kilometer te reizen in Dhaka zit je 2,5 uur in de auto. Dit is echt een andere wereld.

Voordat ik op reis ging had ik een beperkt beeld van buitenlandse markten. Ik dacht zelfs dat er in minder ontwikkelde landen, zoals Bangladesh, weinig wordt geschreven en uitgegeven. Inmiddels realiseer ik me dat boeken in veel landen een betekenisvolle rol spelen. Sterker nog, taal en verhalen waren in de onafhankelijkheidsstrijd van Bangladesh van essentieel belang. Met Dhaka University als strijdbaar middelpunt. De geschiedenis van dit land kent zo veel culturen, zo veel overheersers en zo veel geweld. Die verhalen worden opgeschreven, gedrukt en uitgegeven. Juist in het vertellen, schrijven en delen van deze verhalen schuilt hoop op verandering.

Grip krijgen op Bangladesh

Ik probeer hier een perspectief te schetsen, zoals ik in eerdere verhalen ook heb gedaan. Toch krijg ik geen grip op Bangladesh. Op de cijfers en de feiten. Op de uitdagingen van dit land, die zo groot zijn dat ik me vanuit mijn Hollandse bubbel nauwelijks kan voorstellen wat het betekent om hier te wonen of te werken. Een simpele benadering als '*166 miljoen mensen waar je boeken aan kan verkopen!*', wordt direct onderuit gehaald door het feit dat een degelijk distributienetwerk ontbreekt en het grootste deel van de bevolking in kleine dorpen op het platteland woont. Veel mensen lezen niet of kunnen niet lezen. Voordat je een keer kan gaan denken aan het kopen van een luxeproduct zoals een boek, moet je eerst eten. Niets is simpel in dit land.

E-books worden nauwelijks verkocht. Ondanks een stabiele economische groei komt modernisering in het boekenvak niet op gang. De groei in omzet in 2015 in het boekenvak was een indrukwekkende 15% en ook de landelijke economie laat mooie groeicijfers zien. Maar ja, dat moet je dan weer met veel mensen delen. En dan zijn er ook nog de vele verhalen over corruptie, in alle lagen van de bevolking. Hoe groot is de kans dat iedereen profiteert van de economische groei?

Het boekenvak

Dit soort variabelen maken het bij elk nieuw land moeilijk om me in te leven en in te lezen. Het verschil tussen het leven in Bangladesh en mijn Nederlandse (of misschien zelfs West-Europese) perspectief is te groot. Misschien moet ik maar gewoon gaan inzoomen op het boekenvak. Lukt het om dat begrijpelijk te maken?

Hier gaan we. Er is een *publishers and book-sellers association*. Er zijn zo'n 1200 uitgevers, waarvan zo'n 650 zich richten op educatieve uitgaven. Het grootste deel geeft boeken uit in lokale talen. Een enkeling durft het aan om lokale auteurs in het Engels uit te geven. Dat verkoopt vervolgens nauwelijks, want mensen die Engels lezen kiezen liever voor auteurs uit het buitenland. Hun boeken worden voornamelijk vanuit India geïmporteerd.

Hoeveel echte boekhandels er zijn (buiten Dhaka) is nergens te vinden. Er is een boekhandelsketen genaamd PBS, die zich in het verleden is gaan richten op e-books, maar dat komt nog niet van de grond. Boekhandels hebben het naar verluidt moeilijk en de eerste online boekwinkels zijn pas in de afgelopen paar jaar gestart. De Ekushey Book Fair is de bekendste boekenbeurs van Bangladesh. Het is de langste boekenbeurs ter wereld en duurt de hele maand februari. Tot zover de algemene samenvatting.

The Bookworm

Ik ben al drie weken in Bangladesh als ik eindelijk een boekhandelaar heb gevonden die wel reageert op mijn verzoeken. In Dhaka heb ik afgesproken met Amina, een boekhandelaar die me ontvangt in haar knusse winkel: The Bookworm. Amina verkoopt met name Engelstalige (geïmporteerde) boeken. Met veel trots vertelt ze over haar succes op een jaarlijks terugkerend literair festival en over haar net geopende winkel in de hippe wijk Dhanmondi. Haar energie en enthousiasme zijn aanstekelijk, maar het gesprek levert geen goed beeld van het boekenvak van Bangladesh op. Het inmiddels bekende antwoord 'statistieken zijn niet beschikbaar' komt al snel ter tafel.

Als ik een rondje door de winkel loop, valt mijn oog op een klein plankje boeken waaronder de term *'local copies'* is geplakt. Ik kijk Amina vragend aan. “Ooh! Daar moet je niet naar kijken!”, zegt ze lachend. “En je moet er zeker niet over schrijven!” Ze legt uit dat dit lokaal geprinte Engelse titels zijn, die tegen hele kleine prijzen worden verkocht. *1984* van George Orwell, *Fantastic Beasts* van J.K. Rowling en kleurrijke Roald Dahl-titels prijken trots op scheef geprinte en slecht gelijmde ruggen.

“Ik ben geen voorstander van illegale kopieën, maar er is vraag naar. Een heel groot deel van de jonge lezers die in mijn winkel komen heeft geen geld voor 'gewone' boeken. Met deze kleine selectie stimuleer ik het lezen. En veel lezers die eerst kiezen voor de *local copies*, stappen vaak over op de originele exemplaren. Zeker de echte fans”, zegt ze verontschuldigend. “Maar je zou eens op de *New Market* moeten gaan kijken. Dan zie je pas hoe groot de invloed van de illegale markt is.” Mijn interesse is gewekt. Als zelfs een kleine boekhandelaar een plankje illegale kopieën heeft staan, dan ben ik benieuwd wat ik op de New Market ga aantreffen.

New Market: waar honderden piraten boeken verkopen

Ik vervolg mijn ontdekkingstocht bij de New Market in hartje Dhaka. Wat ik daar aantref gaat mijn verbeelding te boven. Honderden winkeltjes, kraampjes en verkopers bieden honderdduizenden boeken aan. Veel educatieve boeken, veel wetenschappelijke titels en een enorm scala aan oude en nieuwe populaire fictie. Elk boek dat ik opensla is zo scheef geprint dat het de uitstraling van een boekverslag uit 1999 heeft. Het *Dagboek van Anne Frank*, Dan Brown's *Origin*, Harry Potter-boeken en Khaled Hosseini's *Duizend schitterende zonnen* zijn enkele voorbeelden die ik tegenkom. Omslagen zijn slap en bij veel boeken laat de rug al los. Maar blijkbaar maakt dat niets uit als je maar een tiende van de normale prijs betaalt.

De omvang van deze markt is ongelofelijk. Daarom, besluit ik om een korte video op te nemen op de New Market. Bekijk de video en verbaas je net als ik over de massale verkoop van illegale kopieën.

(https://www.youtube.com/watch?v=qJ4idNQJqdU&feature=youtu.be)

Trotse boekhandelaar

Na mijn bezoek aan de New Market stap ik in een fietsriksja. De magere man trapt zijn riksja door de drukke straten van Dhaka, naar een volgende boekhandel. Ik raak aan de praat met de eigenaar die ongetwijfeld niet vaak Westerse toeristen ontvangt. “Nee, wij verkopen geen local copies. Alles is origineel”, zegt hij trots. Hij wijst me op zijn kast met Penguin-klassiekers, zijn speciale edities van de Harry Potter en het uitgebreide assortiment kinderboeken.

Op een klein podium wordt een lezing gegeven, waardoor het gezellig druk is in de winkel. Ik snuffel tussen de stapels boeken en door de kasten. De boeken zien er beter uit, ruiken lekkerder en voelen prettiger dan op de New Market. Ik pak Haruki Murakami uit de kast, de eerste van hem die ik ooit ga lezen. De prijs is minstens 10 keer zo hoog als de boeken die ik eerder vandaag in mijn handen had. Als Hollandse boekenjongen betaal ik liever genoeg, hopend dat iedereen een eerlijk deel van de verkoopprijs ontvangt.

Toch begrijp ik het

Hoewel ik verbaasd ben over de illegale boeken en de openheid waarmee ze verkocht worden, begrijp ik de achterliggende gedachte van boekhandelaar Amina wel. Het vergroten van het aantal lezers door het aanbieden van goedkope exemplaren is een heldere redenering. Het verspreiden van kennis en het verbeteren van de geletterdheid kan een volgende generatie helpen om de situatie in een land als Bangladesh te verbeteren, toch? Kan je het de boekhandelaar kwalijk nemen dat ze een plankje goedkope alternatieven aanbiedt voor die grote groep lezers met een veel te laag inkomen?

Of is dat de verkeerde benadering en geldt hier ook gewoon dat de auteur zijn royalty's moet ontvangen? In Nederland ben ik fel tegen de verspreiding van illegale bestanden, hoewel er ongetwijfeld mensen zijn met een laag inkomen die hiervan profiteren. Toch voelt het in Bangladesh anders. Omdat de armoede veel zichtbaarder en veel massaler is. De toegang tot boeken is veel beperkter dan in Nederland. Zelfs online. Ongetwijfeld geeft het een bepaalde groep mensen, met name jongeren, een kans om te studeren en te leren. Een groep die in Nederland aanzienlijk minder kwetsbaar is dan hier.

Maar niet iedereen is er blij mee

Als ik met *Norwegian Wood* bij de kassa kom krijg ik een kop thee aangeboden en word ik door drie medewerkers tegelijk geholpen. “Kunnen we nog iets voor u doen meneer?”, vraagt één van hen vriendelijk. “Heeft u toevallig *Origin* van Dan Brown ook ergens staan?”, vraag ik de boekhandelaar. Na een lange zoektocht keert de man teleurgesteld terug. Hij heeft *Angels & Demons* en *The Da Vinci Code* gevonden, maar *Origin* heeft hij niet. “Daar had ik dan misschien toch een illegale kopie van moeten kopen”, zeg ik lachend tegen hem. Hij lacht niet terug.

Ken jij bedrijven in het oosten die zich bezighouden met vernieuwing? Laat het weten in de reacties! Ik vervolg mijn reis naar Zuidoost-Azië. Ken jij in die regio bedrijven die het bezoeken waard zijn? Ik hoor het graag!

Patrick Boone maakt een wereldreis en schrijft onderweg voor inct over de uitgeefmarkt in de landen die hij bezoekt. Deze verhalen zijn nu ook in het Engels vertaald. Deze zijn te vinden op de LinkedIn-pagina van Patrick.

Patrick Boone